
Kyrkomötet

Ekonomi- och egendomsutskottets betänkande 2016:5

Kyrkomedlemmens möjlighet att välja egen präst vid kyrkliga handlingar

Sammanfattning

I betänkandet behandlas motion 2016:58 där kyrkostyrelsen föreslås få i uppdrag att utreda möjligheten att tillhöriga ska kunna arvoda egen präst via församlingen.

Utskottet menar att frågan är mer komplex och innehåller ett flertal perspektiv och dimensioner som utskottet vill informera kyrkostyrelsen om. Utskottet föreslår därför att motionen avslås men föreslår även kyrkomötet att informera kyrkostyrelsen om utskottets ställningstagande.

Utskottets förslag till kyrkomötesbeslut

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:58.
2. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2016:58 informera kyrkostyrelsen om vad utskottet anfört om behovet av en breddad utvärdering av nuvarande regelverk kring arvode för och clearing av kyrkliga handlingar.

Motionens förslag

Motion 2016:58 av Tomas Jansson, Möjlighet att välja egen präst vid kyrkliga handlingar

Kyrkomötet beslutar att uppdra till kyrkostyrelsen att utreda möjligheten att kyrkomedlemmar ska kunna arvoda egen präst genom att betala till församlingen, som sedan betalar prästen.

Yttrande från andra utskott

Gudstjänstutskottet har yttrat sig över motion 2016:58 i G 2016:2y, *bilaga 1*.

Bakgrund

En utgångspunkt i Svenska kyrkan, sedan kyrkomötet och dåvarande ombudsmötet gjorde samma principiella ställningstagande 1995, är att dopet har sådan betydelse att det inte bör medföra kostnader för någon enskild oavsett om dopet sker i en hemförsamling eller inte. I direktiven till det utredningsarbete som föregick kyrkoordningen hänvisades till dessa ställningstaganden beträffande kostnader för dop, i övrigt angavs endast att clearing av kostnaderna för kyrkliga handlingar behövde belysas.

När kyrkoordningen fastställdes vid 1999 års kyrkomöte, hade den tidigare frivilliga begravningsclearingen kommit att regleras via begravningslagen och där

blivit obligatorisk. I kyrkoordningen kom rätten att få del av kyrkliga handlingar samt avgifter att regleras och clearing för begravningsgudstjänst blev obligatorisk. Vad gäller avgifter för dop stadgades att det aldrig fick tas ut någon avgift, och när det gäller övriga kyrkliga handlingar att inga avgifter fick tas ut av församlingens egna medlemmar. Beslut om obligatorisk clearing av kostnader för dop, vigsel samt obligatorisk konfirmandersättning beslutades av 2002 års kyrkomöte.

Under årens lopp har flera justeringar gjorts av reglerna avseende clearing och frågan utreddes i Svenska kyrkans utredningar 2009:3 *Ersättning för kyrkliga handlingar*. På grundval av utredningens förslag och inkomna remissvar lade kyrkostyrelsen i sin skrivelse KsSkr 2010:5 *Ersättning för kyrkliga handlingar* fram förslag som innebar att det inom clearingsystemet skulle vara möjligt att ersätta annan präst än hemförsamlingens eller förrättningsförsamlingen samt att en präst inte får ta emot ersättning för kyrklig handling annat än av en församling inom Svenska kyrkan. Skrivelsen behandlades av Ekonomi- och egendomsutskottet i betänkande 2010:9. Både kyrkostyrelsen och utskottet konstaterade att församlingarna ska ha en generös tillämpning av bestämmelserna om förordnande och utskottet ansåg att det i princip bör föreligga synnerliga skäl för att inte tillmötesgå medlemmens önskemål. Kyrkostyrelsen påpekar dock i sin skrivelse att varken enskilda medlemmars eller annan församlings önskemål kan vara tvingande i dessa situationer.

Till 2011 års kyrkomöte inkom ett flertal motioner som berörde clearingsystemet. Flera av dem fokuserade på risken för att medlemmarna inte längre skulle kunna välja viss präst för att förrättningsförsamlingen skulle vara ovillig att förordna en särskild präst. I en annan motion föreslogs det att en församling skulle kunna ta betalt för en kyrklig handling i vissa situationer. Utskottet konstaterade att en förändring skulle bryta mot den viktiga principen att kyrkliga handlingar, på grund av sin särställning alltid ska vara kostnadsfria för medlemmarna. Samtliga motioner avslogs i Ekonomi- och egendomsutskottets betänkande 2011:2. Kyrkomötet följde utskottets förslag men biföll ett under överläggningen framlagt förslag om att ge kyrkostyrelsen i uppdrag att genomföra en utvärdering om ersättningen för kyrkliga handlingar.

Kyrkostyrelsen utredde frågan under 2012 och redovisade i sin skrivelse KsSkr 2012:2 *Årsredovisning för Svenska kyrkans nationella nivå 2011* att utvärderingen inte gav stöd för några genomgripande förändringar, däremot smärre ändringar kring hantering av exempelvis resekostnader. Detta krävde dock inte några kyrkoordningsändringar.

Även 2012 motionerades om möjligheterna för enskilda att välja präst vid kyrkliga handlingar. Motionen 2012:32 avslogs av kyrkomötet då clearingfrågan skulle komma att ingå som en del av den utredning om utjämningsystemet som skulle läggas fram år 2016.

I utredningens betänkande *Gemensamt ansvar – en utredning om fastigheter, kyrkor och utjämningsystem* SKU 2015:2 konstaterar utredningen följande:

Efter att bestämmelser infördes om att en präst inte får ta betalt från enskilda för tjänstgöring vid en kyrklig handling har det diskuterats om detta inskränkt möjligheterna att välja präst. Diskussionerna om detta och om i vilken utsträckning församlingar och pastorat är alltför restriktiva i att förordna präster att utföra en viss kyrklig handling kan inte anses höra till utredningens uppdrag. Det torde inte vara möjligt att utforma clearingsystemet så att det hanterar denna fråga.

Samhället går idag generellt sett mot ett mer individualistiskt förhållningssätt där man i många sammanhang är van att få en fri eller relativt billig grundtjänst, men

kan köpa till tilläggstjänster. För de flesta handlar den kyrkliga handlingen om några av de största händelserna i livet och det torde därför inte vara förvånande att en personlig relation till prästen, känns viktig.

Detta syns även genom ökade krav på en mer individuell utformning av olika typer av ceremonier, däribland de kyrkliga handlingarna. Detta belyses bland annat i en rapport som beställts av Rådet för begravningsfrågor, *Begravning 2011*. Som underlag till rapporten finns en attitydundersökning om svenskars syn på begravingar och begravningsplatser. Av den framgår bland annat önskemål om *personifiering*, dvs. önskemål som handlar om att begravningen ska vara utformad så att den avlidnas personlighet framhävs, *större frihet, mer inflytande över begravningsceremonin, ökad flexibilitet* dvs. önskemål om att få vara med och bestämma över hur begravningen ska utformas, men också ökad frihet vad gäller till exempel att få sprida den avlidnas aska där man själv vill, *mindre flexibilitet, mer enhetligt*. En del är dock nöjda med hur det är idag, och önskar inga förändringar.

Utskottets överväganden

Möjlighet att välja egen präst vid kyrkliga handlingar

Utskottets förslag:

1. Kyrkomötet beslutar att avslå motion 2016:58.
2. Kyrkomötet beslutar att med anledning av motion 2016:58 informera kyrkostyrelsen om vad utskottet anfört om behov av en breddad utvärdering av nuvarande regelverk kring arvode för och clearing av kyrkliga handlingar.

Utskottet konstaterar att motionären belyser en frågeställning som har många dimensioner men dessvärre ingen enkel lösning. Utskottet menar att komplexiteten i denna frågeställning om möjlighet att välja egen präst behöver belysas ur många olika perspektiv. Att som motionären föreslår endast utreda frågan utifrån möjligheten att den tillhörige själv får betala anser utskottet därför inte vara tillräckligt.

Under de senaste åren har olika motioner i ärendet hänvisats till utredningen Gemensamt ansvar men inte heller där belystes komplexiteten. Utskottet menar att behovet av en utvärdering av nuvarande regelverk utifrån flera dimensioner är både önskvärd och nödvändig. Frågeställningen kan ses som tecken på en allt sämre anknytning till Svenska kyrkan och innebär därmed mycket större och djupare problem än frågan om ekonomisk ersättning till en präst.

Huvudprincipen är att kyrkliga handlingar ska vara kostnadsfria för tillhöriga. Clearingsystemets tillkomst som utjämningsystem mellan församlingar när tillhöriga önskar kyrkliga handlingar i annan församling är där de är kyrkobokförda ger en lösning på problematiken kring kostnader som uppstår i en annan enhet än där intäkten, kyrkoavgiften, erhålls. Den tillhörige erhåller den kyrkliga handlingen ”kostnadsfritt” genom att inte behöva betala kyrkoavgift på mer än ett ställe.

Många tillhöriga har idag en mycket svag relation till Svenska kyrkan och sin hemförsamling. Därmed känns det naturligt att, vid de stora tillfällena i livet såsom dop, vigsel och begraving, vilja mötas av en präst som man känner till sedan tidigare och har positiva erfarenheter av, exempelvis från den egna konfirmationen, mormors begraving, goda vänners bröllop etc. Samtidigt går samhällsandan i en riktning där man det blivit alltmer vanligt att det finns ett fritt, eller lågt prissatt, grundutbud men där man kan välja tilläggstjänster och betala extra för detta utifrån ekonomi och/eller egna prioriteringar. När församlingen säger nej till att anställa den önskade prästen upplevs församlingen, och därmed Svenska kyrkan, som stelbent

och rigid. Om man därtill lägger perspektivet att många tillhöriga inte har klart för sig vilken församling man tillhör utan uppfattar Svenska kyrkan som en enhet skärps problematiken ytterligare. Att Svenska kyrkan i många sammanhang själv beskriver sig som en helhet och bejakar detta genom clearingsystemet underlättar inte heller förståelsen för tillhöriga med svag anknytning.

Här vill utskottet betona att det är viktigt att lokalt, i den egna församlingen, arbeta med strategier för att stärka den lokala församlingens samhörighet med sina tillhöriga och göra det naturligt för dem att vända sig till församlingen vid dessa tillfällen.

Utskottet noterar att församlingarnas vilja att anställa extra präster för kyrkliga handlingar inte alltid verkar vara så generös som förutsattes i samband med införandet av regelverket att en präst inte får ta emot ersättning för kyrklig handling annat än av en församling inom Svenska kyrkan. Utskottet har förståelse för att man i enheter med många präster inte ser behovet av att anställa ytterligare en präst för en kyrklig handling och att församlingen därmed skulle få dubbla kostnader i form av löner till både ordinarie personal och extra anställda. Samtidigt kan ett nekande innebära en bruten relation med Svenska kyrkan med utträde som följd.

Att präster ändå väljer att ställa upp och förrätta kyrkliga handlingar på frivillig basis, utan att anställas in i en församling, är därmed den möjlighet som återstår och som många gånger tillämpas. Utskottet anser inte att det kan uppfattas som oskäligt att den som ställer upp frivilligt bör kunna få ersättning för eventuella resekostnader. Utskottet konstaterar dock att med dagens utformning av regelverket är det inte möjligt för prästen att ta emot ersättning från annan än församling. Därmed går kyrkoordningen längre än nuvarande skattelagstiftning som säger att om ersättning inte utgår för uppdraget kan kostnadsersättning för inställeseresan erhållas skattefritt. Skattelagstiftningen ger därmed möjlighet att erhålla skattefri kostnadsersättning men kyrkoordningen begränsar möjligheten när inte anställning sker.

Utskottet noterar även en annan dimension som ytterligare belyser problematiken, nämligen att församlingen ofta redan erbjuder extratjänster i samband med kyrkliga handlingar där den tillhörige betalar. I samband med kyrkliga handlingar är det inte ovanligt att det finns önskemål om extra musikinslag, utöver grundutbudet som ofta består av psalmer samt in- och utgångsmusik. Önskas extra solosång eller musikstycken tar man betalt för detta och musikern erhåller ersättning antingen via sin arbetsgivare eller i vissa fall t.ex. genom begravningsbyrån. Därmed tillhandhålls ”tilläggstjänster” mot avgift i samband med kyrkliga handlingar, men endast avseende musiker och inte prästen. Denna ordning förhindrar även ”svarta pengar i vita kuvert”.

Utskottet anser att det är viktigt – bland annat utifrån trovärdighetsperspektivet – att behålla principen att präst endast ska kunna erhålla ersättning genom församling. Det ska inte kunna misstänkas att präster, eller annan personal, tar emot svarta pengar.

Med anledning av ovanstående föreslår utskottet att motionen avslås men att kyrkomötet beslutar att informera kyrkostyrelsen om vad utskottet anför om behov av en breddad utvärdering av nuvarande regelverk kring arvode för och clearing av kyrkliga handlingar.

Uppsala den 29 september 2016

EE 2016:5

På Ekonomi- och egendomsutskottets vägnar

Jan G Nilsson, ordförande

Liselotte Ågren, sekreterare

Beslutande: Jan G Nilsson, ordförande, Tommy Eriksson, Mats Ludvigsson, Gun Eriksson, Magnus Nilsson, Birgitta Söderfeldt, Leif Grip, Ragnhild Bertius, Anders Brunnstedt, Samuel Lilja, Peter Nordgren, Carina Håkansson, Åke Löfstrand, Margareta Nisser-Larsson och Heléne Lundström.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Marie Johansson, Titti Ådén, Linda Isberg, John-Erik Stureson, Kerstin Andersson-Carlsson, Margareta Andersson, Jan-Åke Isaksson, Dan Kareliusson, Jan Björkman och Claes Björndahl.

Biskop Hans Stiglund har deltagit i utskottets överläggningar.

Kyrkomötet
Gudstjänstutskottets yttrande 2016:2y

Möjlighet att välja egen präst vid kyrkliga handlingar

Till Ekonomi- och egendomsutskottet

Gudstjänstutskottets yttrande över motion 2016:58.

Gudstjänstutskottet har ombetts att yttra sig över motion 2016:58 med avseende på dess pastorala konsekvenser. För många människor är kontakten med en viss präst mycket viktig, särskilt i de livsavgörande skeenden som de kyrkliga handlingarna är förknippade med. Utskottet konstaterar inledningsvis att detta är något positivt. Ofta är det detta som upprätthåller kopplingen till Svenska kyrkan och motiverar en positiv förväntan. Utskottet konstaterar också att det pastorala bemötandet är grundläggande viktigt vid kyrkliga handlingar. Det är därför inte tillfredsställande om människor förväntas betala extra avgifter i dessa sammanhang. Det pastorala bemötandet är lika viktigt oavsett om det gäller dop, konfirmation, vigsel eller begravning även om de praktiska omständigheterna skiljer sig åt.

Om prästen i fråga inte har församlingstjänst, är pensionerad eller i annan anställning, krävs för att prästen ska få ersättning att församlingen förordnar prästen för gudstjänstillfället.

När församlingens ekonomiska situation tillåter att extra förordnanden ges bör det också finnas en generositet hos kyrkoherden för detta. I vissa församlingar kan dock förväntan om att extra präster förordnas påverka församlingens ekonomi så att förutsättningarna för den övriga församlingsverksamheten försämras. Därför behöver vissa församlingar vara mer restriktiva än man av pastorala skäl skulle vilja.

Avseende prästerna är det för de flesta en självklarhet att ställa upp utan ersättning när en nära kontakt finns till familjen. Men om en annan aktör, till exempel en begravningsbyrå, föreslår familjen att en viss präst ska tillfrågas kan en sådan generositet inte förväntas.

Många människor som har möjlighet att anlita en egen präst vill också ha möjlighet att på något sätt ersätta prästen för detta. Även om prästen inte förväntar sig det kan det vara viktigt för familjen. Finns inte former för att på ett rimligt sätt ersätta prästen vågar man kanske inte fråga prästen fler gånger och en fortsättning av den goda kontakten försvåras.

Gudstjänstutskottet föreslår ekonomi- och egendomsutskottet att föreslå kyrkomötet att avslå motionen, samt att med anledning av motionen ge kyrkostyrelsen i uppdrag att utreda ärendet med hänsyn till komplexiteten i alla de ovan nämnda dimensionerna.

Uppsala den 29 september 2016

På Gudstjänstutskottets vägnar

Sofija Pedersen Videke, ordförande

Lena Bohman, sekreterare

Beslutande: Sofija Pedersen Videke, ordförande, Nanna Tranströmer, Maria Johansson-Berg, Johan Åkesson, Anna-Karin Stråle Börjesson, Ola Isacsson, Torvald Johansson, Berth Löndahl, Katarina Ramnerö Ödestad, Sven Milltoft, Kenneth Nordgren, Sonja Grunselius, Kristina Backe, Bo Herou och Jan Segerstedt.

Övriga närvarande vid beslutstillfället: Niklas Nilsson, Gunilla Bengtsson, Birger Jönsson, Roger Olsson, Marie-Louise Marsjögård, Lisa Tegby, Gun Alingsjö Bäck, Dag Sandahl, Lena Jönsson, Göran Wass, Anders Åkerlund, Jerker Alsterlund, Aron Emilsson, Bengt Inghammar och Agneta Hyllstam.

Biskoparna Johan Tyrberg och Eva Nordung Byström har deltagit i utskottets överläggningar.